

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О.О.
БОГОМОЛЬЦЯ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ І МЕДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ДИТЯЧОГО ВІКУ»

Освітній рівень другий рівень вищої освіти - магістр
Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 228 «Педіатрія»

Автори:

проф., д.мед.н. М.М. Матяш
доц., к.мед.н. О.В. Скоробогатова

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 2 від «12» вересня 2024 року

Завідувач кафедри загальної
і медичної психології,
професор

Матяш М.М.

Тема 1. Предмет, мета та завдання медичної психології. Методи дослідження психологічного стану людини. Поняття про психічне здоров'я.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: ознайомити студентів з предметом, завданнями та методами психологічного стану людини; обґрунтувати поняття про психічне здоров'я.

План заняття:

1. Предмет і задачі медичної психології.
2. Теоретичні і методологічні основи медичної психології.
3. Роль медичної психології у формуванні сучасних уявлень про єдність соматичного і психічного.
4. Методи психологічного дослідження.
5. Критерії здоров'я ВООЗ та визначення психічного здоров'я.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Медична психологія, ціль, задачі, місце серед інших дисциплін.
2. Теоретичні та методологічні основи медичної психології.
3. Експериментально-психологічні методи, їх роль у психологічній діагностиці хворих.
4. Принципи побудови комплексного психологічного дослідження з урахуванням віку та культурних особливостей пацієнта.
5. Визначення психічного здоров'я та рівнів психологічної адаптації людини. Критерії здоров'я ВООЗ.

Практичні завдання:

1. Пояснити у чому полягає різниця між спостереженням і самоспостереженням, як методи психологічного дослідження.
2. Етапи становлення та розвиток медичної психології у світі та на Україні.
3. Які методи використовуються для психологічного дослідження.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):.

1. Психолого-діагностичні методи, їх роль у психологічній діагностиці хворих.
2. Принципи побудови комплексного психологічного дослідження з урахуванням віку пацієнта.
3. Медична психологія як галузь психологічної науки, її предмет і завдання.

Завдання для тестового контролю:

1. Кому належить термін «клінічна психологія»?

- а) Кречмеру;
- б) Жане;
- в) Уїтмеру;
- г) Фрейду.
- д) Адлеру

2. Кого можна вважати родоначальником нейропсихології?

- а) Прибрама;
- б) Лейбніца;
- в) Коха;
- г) Галля.
- д) Корсакові

3. Найважливішим завданням медичної психології є:

- а) вивчення психіки хворої людини
- б) вивчення психіки здорової людини
- в) вивчення функцій спілкування
- г) вивчення поведінки людини в соціумі
- д) вивчення поведінки людини в стресових ситуаціях

4. Предметом вивчення медичної психології є:

- а) особистість хворої людини
- б) взаємини хворого і медичних працівників
- в) вплив психічних особливостей людини на його здоров'ї
- г) особистість медичного працівника
- д) всі відповіді вірні

5. Клінічна психологія базується на методології:

- а) медицини
- б) психології
- в) педагогіки
- г) філософії
- д) соціології

6. Психосоматика вивчає:

- а) вплив психіки на виникнення психічних захворювань
- б) вплив психіки на виникнення соматичних захворювань
- в) вплив соматичного стану на психіку людини
- г) вплив середовища на психіку людини
- д) вплив генетичних чинників на розвиток захворювань

7. Медична психологія робить значний вплив на розвиток таких загальнотеоретичних питань психології:

- а) співвідношення соціального і біологічного в розвитку психіки,
- б) аналіз компонентів, що входять до складу психічних процесів
- в) розвиток і розпад психіки,
- г) роль особистісного компоненту в структурі різних форм психічної діяльності.
- д) всі відповіді вірні

8. До допоміжних методів психологічного дослідження відносять всі, окрім:

- а) інтерв'ю
 - б) анкетування
 - в) методи самоспостереження
 - г) експеримент
 - д) методи самооцінки
9. Вивчення результатів конкретних методик психодіагностичного дослідження відбувається в:
- а) два етапи
 - б) три етапи
 - в) чотири етапи
 - г) п'ять етапів
 - д) шість етапів
10. Психометричні методики використовуються для:
- а) виявлення якісних закономірностей психічної діяльності
 - б) вимірювання психічних функцій
 - в) визначення структури особистості
 - г) вивчення психофізіологічних особливостей пацієнта
 - д) всі відповіді вірні

Тема 2. Стан психічних функцій і хвороба (особливості у дитячому віці).
Зміни психічних процесів при різних патологічних станах. Клінічні
аспекти психологічної та медичної норми і патології.

(практичне заняття- 3 години)

Мета заняття: вміти розуміти як хвороба впливає на різні процеси людини.

План заняття:

1. Клініко-психологічні особливості психічної діяльності людини.
2. Особливості відчуттів та сприйманні у соматично хворих.
3. Вплив хвороби на емоційно-вольову сферу людини.
4. Особливості інтелекту та мови при соматичних хворобах та їх вплив на процес лікування.
5. Зміни волі та потягів людини під час захворювання.
6. Критерії ясної свідомості та стани порушеної свідомості при різних захворюваннях.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Які існують хворобливі зміни емоцій.
2. Опишіть психодинамічний підхід у медицині.
3. Назвіть критерії непорушеної свідомості.

Практичні завдання:

1. Як впливає хвороба на особливості відчуттів у соматично хворих людей.
2. Клініко-психологічні аспекти емоційно-вольової сфери.
3. Теорія без свідомого.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Проблема невідрагованих емоцій та ауторелаксація.
2. Вплив порушень мови на лікувальний процес.
3. Хворобливі зміни емоцій.

Завдання для тестового контролю:

1. Які критерії непорушеної свідомості
 - ясність
 - об'єм (глибина, широта)
 - зв'язність
 - перемикання.
 - всі перераховані
2. Скільки виділяється якісно розрівняних синдромів потьмарення свідомості:
 - 2
 - 3
 - 5
 - 7
3. Що таке несвідоме
 - все психічні явища і процеси, що протікають поза сферою розуму, неусвідомлювані і не піддаються контролю волі.
 - це ті несвідомі психічні явища, які пов'язані з переходом на рівень свідомості.
 - Жодне з перерахованих.

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Любчук О.К. Основи психореабілітації для фахівців з соціальної роботи: навчальний посібник / О.К. Любчук, М.М.Матяш, А.В.Толстоухов, В.Є.Луньов. – Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2019. – 182с.
3. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
4. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеева Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
5. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко

Тема 3. Психологія індивідуальних відмінностей з урахуванням дитячого віку пацієнтів.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: виробляти вміння й навички у студента в розумінні відмінності між темпераментом та характером.

План заняття:

1. Поняття про темперамент.
2. Теорії темпераменту.
3. Поняття про характер.
4. Визначення акцентуації особистості.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Темперамент і яка його роль у психічній діяльності та поведінці.
2. Врахування особливостей темпераменту пацієнта в професійній діяльності лікаря.
3. Типове та індивідуальне в характері.
4. Тактика поведінки лікаря з пацієнтами, які мають акцентуовані риси особистості.

Практичні завдання:

1. Основні властивості темпераменту.
2. Типи темпераментів, їх психологічна характеристика та діагностика.
3. Поняття про характер, його зв'язок із темпераментом.
4. Фізіологічні основи і структури характеру.
5. Типологія акцентуацій, класифікації акцентуацій особистості за К.Леонгардом, А. Є. Личко.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Типологія акцентуацій, класифікації акцентуацій особистості за К.Леонгардом, А. Є. Личко.
2. Особливості психології хворих дітей.

Завдання для тестового контролю:

1. Що таке темперамент?
 - вроджена стійка властивість людської психіки, одна з найважливіших структурних одиниць психодинамічної організації психічної

діяльності, що визначає реакцію людини на інших людей та на події, що з нею відбуваються.

- характеристика індивіда з боку динамічних особливостей його психічної діяльності, тобто темпу, швидкості, ритму, інтенсивності, що складають цю діяльність психічних процесів і станів.
 - сукупність індивідуально-психологічних характеристик, що виявляються у силі, швидкості та врівноваженості нервових процесів.
 - Жоден з перелічених.
 - Усі перераховані вірні.
2. Основні властивості темпераменту.
- сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, резистентність, екстравертність та інтровертність.
 - Тільки екстравертність та інтровертність.
 - Тільки пластичність та ригідність.
3. Скільки існують теорій темпераменту:
- Дві
 - Одна
 - Три

Рекомендована література:

1. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асєєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
2. Менделеевич В.Д. Клиническая и медицинская психология. Практическое руководство.- 4-е изд./ В.Д. Менделеевич - М.: "МЕДпресс-информ", 2002.- 592с.
3. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с.

Тема 4. Психологія індивідуальних відмінностей з урахуванням дитячого віку пацієнтів. Внутрішня картина хвороби.

(практичне заняття- 3 години)

Мета заняття: аналізувати психологічне значення при захворювань пацієнтів.

План заняття:

1. Особистість хворого крізь призму концепції про внутрішню картину хвороби.
2. Типи реакцій хворого на хворобу.

3. Основні змінні особистості, що мають значення для клініко-психологічного дослідження.
4. Діагностика основних типів відношення до хвороби.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Основні сфери внутрішньої картини хвороби.
2. Яка роль особливостей клінічних проявів захворювання, важкості перебігу та генезу.
3. Які типи хворих існують.
4. Чи впливає відношення до хвороби на подальший перебіг захворювання та прогноз? Розкажіть чому.

Практичні завдання:

1. Опишіть основні типи відношення до хвороби.
2. Обставини життя хворого, при яких перебігає хвороба.
3. Особливості поведінки хворих з основними типами реагування на хворобу.
4. Додаткові психодіагностичні методики, трактовка результатів дослідження.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Агравация, симуляція, дисимуляція, госпіталізм.
2. Класифікація основних типів відношення до хвороби.
3. Преморбідні особливості особистості.

Завдання для тестового контролю:

1. Що таке внутрішня картина хвороб
 - 1) патологічний процес, який проявляється порушеннями морфології, обміну речовин та функціонування організму у людини.
 - 2) суб'єктивно-психологічна сторона будь якого захворювання, що характеризується формуванням у хворого певних відчуттів, уявлень і знань про своє захворювання.
 - 3) закономірна динамічна сукупність складних рефлекторних реакцій в тканинах, органах та системах.
2. Агравация це
 - 1) імітація певної реальної речі, ситуації чи процесу.
 - 2) установка на приховування, затушовування хвороби, її симптомів або окремих проявів.
 - 3) неправильна самооцінка власного хворобливого стану, його проявів або тяжкості у вигляді перебільшення страждань та переживань, фізичної чи психічної немочі.

3. Що входить до переліку преморбідних особливостей особистості
 - 1) вік
 - 2) темперамент
 - 3) акцентуація характеру
 - 4) ступінь чутливості до стресу
 - 5) все перераховане
4. Госпіталізм це
 - 1) Сукупність психічних і соматичних розладів дитячого або грудного віку, що характеризується нездатністю дитини створювати нормальні соціальні зв'язки до п'ятирічного віку; обумовлений дефіцитом спілкування з дорослим у перший рік життя.
 - 2) патологічний стан свідомості людини, що характеризується зниженням здатності зосередити увагу, порушеним сприйняттям і мисленням.
 - 3) сукупність індивідуально-психологічних характеристик, що виявляються у силі, швидкості та врівноваженості нервових процесів
5. Перерахуйте класифікацію основних типів відношення до хвороби
 - 1) Гармонійний
 - 2) Анозогностичний
 - 3) Ергопатичний
 - 4) Тривожний
 - 5) Паранойяльний
 - 6) Дісфоричний
 - 7) Іпохондричний
 - 8) Депресивний
 - 9) Зневажливий
 - 10) нозофобний
 - 11) нозофільний
 - 12) утилітарний
 - 13) усі перераховані
 - 14) перші 6
 - 15) останні 6

Рекомендована література:

1. Вітенко І.С. Медична психологія: Підручник / І.С.Вітенко. - К.: Здоров'я, 2007.
2. Вітенко І.С. Сімейна медицина. Психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих / І.С. Вітенко, О.О. Чабан, О.О. Бусло - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 187с
3. Загальна та медична психологія (практикум) /Під заг. ред. проф. І.Д.Спіріної, проф. І.С.Вітенка. - Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС, 2002. 176 с.
4. Любан-Плоцца Б. Терапевтический союз врача и пациента / Б. Любан-Плоцца, В.Запорожан, Н.Пряев. - К.: АДЕФ - Украина, 2001. - 292с.
5. Медична психологія. Навчальний посібник, рекомендований МОНУ для студентів ВНЗ / Пшук Н.Г., Маркова М.В., Кондратюк А.І., Стукан Л.В. -

Вінниця, 2010. - 136с.

6. Михайлов Б. В., Табачников С. И., Витенко И. С., Чугунов В. В. Психотерапия. – Харьков: ОКО, 2002. Автор: асистент, к.м.н. Шустерман Т.Й.

Тема 5. Психологія медичних працівників. Особливості роботи медичних працівників з пацієнтами дитячого віку.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: зрозуміти психологію медичних працівників та їх мотиви при виборі професії.

План заняття:

1. Основні мотиви вибору професії медичного працівника.
2. Основні вимоги до особистості медичних працівників, особливості ведення пацієнтів дитячого віку.
3. Важливі професійні якості лікаря.
4. Професіограма лікаря загальної практики (знання і уміння, професійні практичні навички) та вимоги до особистості.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Вимоги до особистості медичних працівників.
2. Поняття «лікарський обов'язок» і «лікарська таємниця».
3. Лікарські помилки: причини і види.
4. Види та особливості спілкування в медичному середовищі.
5. Конфлікти в медичному середовищі, їх різновиди, способи вирішення та попередження.

Практичні завдання:

1. Охарактеризувати відмінності спілкування між лікар-пацієнт, лікар-родичі, пацієнт-родичі.
2. Чи має значення професіональна орієнтація у виборі професії медика? Наведіть декілька прикладів чому.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Значення професіональної орієнтації у виборі професії медика.
2. Важливі професійні якості лікаря.
3. Лікарські помилки: причини і види.
4. Психологічні типи лікарів.

Завдання для тестового контролю:

1. Види лікарських помилок
 - ✓ Деонтологічні, діагностичні, лікувальні
 - ✓ Діагностичні
 - ✓ Через неуважність
 - ✓ Деонтологічні
2. Лікарська помилка-
 - ✓ Помилка зроблена через неуважність в написанні
 - ✓ помилка лікаря при виконанні своїх професійних обов'язків, і не містить складу злочину або ознак проступку
 - ✓ помилка лікаря при виконанні своїх професійних обов'язків, і містить складу злочину або ознак проступку.
3. Які причини помилок можуть бути
 - ✓ Неважність
 - ✓ Об'єктивні та суб'єктивні
 - ✓ Проста необ'єктивна
4. Чи важливі компетентні якості для лікаря
 - ✓ Так
 - ✓ Ні
5. Що таке професіограма ЛЗП
 - ✓ це спеціальна карта, яка містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності по конкретній професії, її окремих вимог і професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник.
 - ✓ Визначення нагляду за побічними реакціями на лікарські засоби
 - ✓ Професійна шкала, яка містить критерії для лікарів.

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеева Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
4. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с
5. General and medical psychology / Загальна і медична психологія : textbook / О. О. Lazurenko, О. Yu. Tabachnikov. – 2nd ed. suppl. – Kyiv : Book-plus, 2020. – 232 p.
6. Вітенко І.С. Медична психологія: Підручник / І.С.Вітенко. - К.: Здоров'я, 2007.

7. Вітенко І.С. Сімейна медицина. Психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих / І.С. Вітенко, О.О. Чабан, О.О. Бусло - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 187с
8. Загальна та медична психологія (практикум) / Під заг. ред. проф. І.Д.Спіріної, проф. І.С.Вітенка. - Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС, 2002. 176 с.
9. Медична психологія. Навчальний посібник, рекомендовано МОНУ для студентів ВНЗ / Пшук Н.Г., Маркова М.В., Кондратюк А.І., Стукан Л.В. - Вінниця, 2010. - 136с.
10. Медична психологія: Підручник / С. Д. Максименко, Я. В. Цехмістер, І. А. Коваль, К. С. Максименко; за загальною ред. С. Д. Максименка. – 2-е вид. – К. : Слово, 2014. – 516 с.
11. Максименко С.Д. Загальна психологія. Навчальний посібник: видання 3є, перероблене та доповнене/ С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

Тема 6. Психологія медичних працівників. Особливості спілкування в педіатричному стаціонарі.
(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: узагальнювати знання щодо особливості медичної професії, які є наслідки. За якими принципами треба спілкуватись в лікарні.

План заняття:

1. Професійна деформація та її ознаки.
2. Основи спілкування з колегами, умови створення здорового психологічного клімату у медичному середовищі.
3. Дотримання морально-етичних вимог.
4. Здатність до емпатії та стиль спілкування.
5. Особливості спілкування між лікарями, лікар-медична сестра.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Що таке «синдром емоційного вигорання» та які шляхи його попередження.
2. Які види спілкування в медичному середовищі існують?

Практичні завдання:

1. Особливості професій, при яких розвивається професійна деформація.
2. Створення умов для самоактуалізації особистості.
3. Емоційне задоволення від контактів між членами колективу.
4. Види спілкування в медичному середовищі.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Синдром емоційного вигорання.
2. Правила деонтології і субординації.

Завдання для тестового контролю:

1. Керувати людьми найлегше людині, яка має темперамент:
 - A) сангвінік
 - B) холерик
 - C) флегматик
 - D) меланхолік
 - E) -
2. Ятрогенії обумовлені:
 - A) труднощами лікарської професії
 - B) недостатньою професійною кваліфікацією лікаря
 - C) недостатніми моральними якостями лікаря
 - D) дефектами організаційного характеру
 - E) -
3. Дотримання лікарської таємниці - це:
 - A) ініціатива лікаря
 - B) рекомендація Всесвітньої медичної асоціації
 - C) етична необхідність
 - D) вимога статей закону України
 - E) -
4. Адаптація включає в себе:
 - A) адаптацію психофізіологічну
 - B) адаптацію соціально-психологічну
 - C) адаптацію професійну
 - D) адаптацію пізнавальну
 - E) все перераховане
5. Виходячи з теорії рідин організму (Гіппократ), який з методів лікування душевних розладів представляється найбільш обґрунтованим:
 - A) гіпноз
 - B) очищення
 - C) трепанація
 - D) електросудорожна терапія
 - E) нічого з перерахованого
6. Які основні вимоги що пред'являються до особистості медичних працівників
 - A) терпимість і витриманість
 - B) уважність
 - C) готовність в будь-який час надати потрібну медичну допомогу
 - D) комунікативність і безкорисливість
 - E) доброзичливість і привітність
 - F) відповідальність
 - G) акуратність
 - H) все перераховане

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
4. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с
5. General and medical psychology / Загальна і медична психологія : textbook / О. О. Lazurenko, О. Yu. Tabachnikov. – 2nd ed. suppl. – Kyiv : Book-plus, 2020. – 232 p.
6. Вітенко І.С. Медична психологія: Підручник / І.С.Вітенко. - К.: Здоров'я, 2007.
7. Вітенко І.С. Сімейна медицина. Психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих / І.С. Вітенко, О.О. Чабан, О.О. Бусло - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 187с
8. Загальна та медична психологія (практикум) /Під заг. ред. проф. І.Д.Спіріної, проф. І.С.Вітенка. - Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС, 2002. 176 с.
9. Медична психологія. Навчальний посібник, рекомєнд. МОНУ для студентів ВНЗ / Пшук Н.Г., Маркова М.В., Кондратюк А.І., Стукан Л.В. - Вінниця, 2010. - 136с.
10. Медична психологія: Підручник / С. Д. Максименко, Я. В. Цехмістер, І. А. Коваль, К. С. Максименко; за загальною ред. С. Д. Максименка. – 2-е вид. – К. : Слово, 2014. – 516 с.
11. Максименко С.Д. Загальна психологія. Навчальний посібник: видання 3є, перероблене та доповнене/ С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.

Тема 7. Психологія лікувально-діагностичного процесу.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: з'ясувати психологічні основи спілкування у лікувальному процесі.

План заняття:

1. Психологічні основи спілкування у лікувальному процесі.
2. Функції спілкування: інформаційно-комунікативна, комунікативна, афективно-комунікативна.
3. Роль психологічних особливостей лікаря і медичної сестри, «ідеальний лікар» та «ідеальна медична сестра». Психологічні особливості етапів діагностичного процесу.
4. Медична деонтологія.

5. Значення психологічної установки хворого.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Комунікативна компетентність, її роль в ефективній і безконфліктній взаємодії.
2. Взаємодія та спілкування лікаря з хворими та їх родичами.

Практичні завдання:

1. Особливості спілкування з дітьми.
2. Особливості оформлення інформаційної згоди з урахуванням дитячого віку.
3. Конфлікти в медичному середовищі, їх різновиди.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Патерналізм, його роль в діагностичному процесі. Значення психологічної установки хворого.
2. Особливості конфліктів між особами, що діють в лікувально-діагностичному процесі, та способи їх вирішення.
3. Психологічні особливості етапів діагностичного процесу.

Завдання для тестового контролю:

1. Комунікативна компетентність-
 - ✓ це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування
 - ✓ динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей,
 - ✓ це процес обміну інформацією
2. Скільки існують функцій спілкування
 - ✓ 1
 - ✓ 3
 - ✓ 5
3. Патерналізм це-
 - ✓ тип взаємовідношення між лікарем і пацієнтом, який користувався в професійній лікарській етиці абсолютним визнанням впродовж більше двадцяти сторіч.
 - ✓ вчення про проблеми моралі і моральності, розділ етики.
 - ✓ Жодне з визначень

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.

3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асєєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
4. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с
5. General and medical psychology / Загальна і медична психологія : textbook / О. О. Lazurenko, О. Yu. Tabachnikov. – 2nd ed. suppl. – Kyiv : Book-plus, 2020. – 232 p.

Тема 8. Психосоматичні розлади. Особливості розвинення та перебігу психосоматичних розладів у пацієнтів дитячого віку.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: узагальнити значення психосоматичні розлади та їх перебіг у пацієнтів.

План заняття:

1. Психосоматичний підхід в медичній психології та медицині.
2. Теорії психосоматичних взаємовідношень.
3. Біопсихосоціальна концепція хвороби.
4. Механізми психологічного захисту особистості.
5. Принципи профілактики психосоматичних розладів.
6. Внутрішня картина хвороби - суб'єктивне сприймання захворювання пацієнтом.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Розкажіть про принципи профілактики психосоматичних розладів.

Практичні завдання:

1. Поясніть принцип психосоматичного підходу як лікувальної діяльності.
2. Поняття адаптації та дезадаптації.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. "Великі" психосоматичні захворювання.
2. Основні сфери внутрішньої картини хвороби: сенсорна, емоційна, вольова, раціонально - інформативна.

Завдання для тестового контролю:

1.Що таке адаптація

- ✓ пов'язана з корекцією, добудовою, доформуванням, частковою перебудовою або окремих функціональних систем психіки, або особистості в цілому.

- ✓ сукупні властивості індивіда, що характеризують його стійкість до умов середовища та рівень пристосування до них; результат такого пристосування.
- ✓ це психічний стан людини, при якому психосоціальний статус особистості не відповідає новій соціальній обстановці, що ускладнює або зовсім скасовує можливість пристосування.

2. Основні сфери внутрішньої картини хвороби

- ✓ сенсорна,
- ✓ емоційна,
- ✓ всі перераховані
- ✓ вольова,
- ✓ раціонально – інформативна

3. Чи суб'єктивне сприймання захворювання пацієнтом є внутрішня картина хвороби?

- ✓ Так
- ✓ ні

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеева Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.

Тема 9. Реакція особистості на хворобу. Психологічні особливості дорослих та дітей хворих на соматичні захворювання.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: зрозуміти, як виникають реакції на хворобу та їх психологічні особливості.

План заняття:

1. Нозогенії.
2. Вплив хвороби на емоційний стан.
3. Психологічні зміни при різних захворюваннях.
4. Психологічні зміни у хворих жінок в гінекологічному стаціонарі.
5. Вплив на психіку людини вроджених та набутих фізичних дефектів.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Які принципи психотерапевтичної корекції відношення до хвороби?
2. Розкажіть про тактику лікаря стосовно хворих з патологічними типами реагування на хворобу.

Практичні завдання:

1. Психологічні особливості хворих в стоматології, офтальмології, отоларингології, ортопедії і травматології, в онкології.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Психологічні зміни при захворюваннях серцево-судинної системи, бронхів та легень, травного тракту, нирок, при інфекційних захворюваннях, туберкульозі, СНІДу, ендокринних, психічних та нервових захворюваннях.
2. Психологічні особливості жінок у період вагітності та пологів.

Завдання для тестового контролю:

1. Що таке нозогенія?
 - психічні розлади, пов'язані зі звісткою про важке захворювання.
 - учення про хвороби.
 - Тяжке захворювання
2. Чи є вплив хвороби на емоційний стан?
 - так
 - Ні
3. Чи впливає на психіку людини вроджених та набутих фізичних дефектів?
 - Так
 - Ні

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.

Тема 10. Психологічні аспекти девіантної поведінки. Девіації дитячого віку.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: вивчити варіанти девіантної поведінки, підходи до її систематизації.

План заняття:

1. Поняття про девіантну поведінку.
2. Прояви девіантної поведінки особистості.

3. Види девіантної поведінки.
4. Психологічні аспекти залежності

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Що таке девіантна поведінка?
2. Як визначити девіантну поведінку?
3. Види девіантної поведінки.

Практичні завдання:

1. Психологічні особливості залежної особи в лікувальному процесі.
2. Сімейні та соціальні відношення залежної особи, співзалежність.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Психологічні аспекти залежності від психоактивних речовин, надцінні захоплення (гемблінг, Інтернет -залежність), залежності харчової поведінки.
2. Девіації дитячого віку.

Завдання для тестового контролю:

1. Девіантна поведінка –
 - поведінка індивіда або групи, яка не відповідає загальноприйнятим нормам
 - це свідомі чи несвідомі вчинки або дії людини, які привертають увагу і провокують злочинця на вчинення злочину.
 - суспільно корисна поведінка суб'єкта права.
2. Які існують види девіантної поведінки?
3. Назвіть психологічні аспекти залежності від ПАР.

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеева Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.

Тема 11. Психологічні аспекти суїцидальної поведінки, особливості суїцидальної поведінки в дитячому віці.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: зрозуміти особливості суїцидальної поведінки в різних вікових категоріях.

План заняття:

1. Танатологія та евтаназія.
2. Суїцидальна поведінка в дитячому віці.
3. Різновиди суїцидальної поведінки.
4. Вчасне виявлення суїцидальних думок та намірів.
5. Психологічні особливості суїцидальної поведінки при залежностях.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Психологічні особливості суїцидальної поведінки при залежностях.
2. Психологічні аспекти умирання та смерті.

Практичні завдання:

1. Суїцид, мотиви і цілі.
2. Своєчасне виявлення суїцидальних думок та намірів.
3. Роль соціальних служб, служба довіри.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Різновиди суїцидальної поведінки: «протест», «уникнення», «заклик», «самопокарання», «відмова».
2. Особливості суїцидальної поведінки у хворих в онкології, на СНІД, при вроджених та набутих фізичних дефектах.
3. Евтаназія: за і проти.

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
3. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
4. General and medical psychology / Загальна і медична психологія : textbook / О. О. Lazurenko, О. Yu. Tabachnikov. – 2nd ed. suppl. – Kyiv : Book-plus, 2020. – 232 p.

Тема 12. Психологічне консультування.

(практичне заняття- 2 години)

Мета заняття: в'яснити особливості психологічного консультування та його принципи.

План заняття:

1. Реабілітація.
2. Психологічне консультування, його принципи.
3. Психокорекція.
4. Психотерапія як галузь медичної психології та медицини.
5. Особливості психотерапії та соціально-психологічної реабілітації хворих з різними патологіями в залежності від віку.

Питання для поточного контролю та самоконтролю:

1. Назвіть основні сучасні методи психотерапії та його принципи.
2. Психотерапевтична корекція відношення до хвороби.

Практичні завдання:

1. Психологічна допомога у кризових періодах та психологічні особливості надання медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях.
2. Адаптація та компенсація.
3. Психотерапія в роботі лікаря загальної практики.

Теми доповідей і рефератів (презентацій):

1. Непряма психотерапія, плацебо.
2. Показання та протипоказання для проведення гіпноугестії, індивідуальної та групової раціональної психотерапії, методів психоаналітичної та психодинамічної психотерапії, аутопсихотерапії (аутотренінг та медитативні техніки), гештальт-терапії, нейролінгвістичного програмування, арт-терапії.

Рекомендована література:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія. Навчальний посібник: видання 3є, перероблене та доповнене/ С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 272 с.
3. Матяш М.М., Сопов В.М. Моральна шкода. Доказування в суді і захист від маніпуляцій. – К.: ТОВ «Видавничий дім «АртЕк»», 2019. – 142с.
4. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асеєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
5. 7. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с

Індивідуальні завдання

Виконання індивідуального завдання передбачає підготовку повідомлення або написання реферату на основі опрацювання першоджерел на одну із запропонованих тем:

1. Розвиток медичної психології в Україні і світі, основні сучасні тенденції. Медична психологія в дитинології.
2. Алгоритм вибору методів психологічного дослідження.
3. Тактика поведінки лікаря з пацієнтами, що мають акцентуйовані риси особистості.
4. Особливості поведінки хворих з різними типами реагування на хворобу.
5. Принципи психотерапевтичної корекції відношення до хвороби.
6. Роль вольових якостей особистості у лікувальному процесі.
7. Психодинамічний підхід у медицині.
8. Вимоги до особистості медичних працівників, історичний аспект
9. Лікарські помилки: шляхи уникнення та попередження
10. «Синдром емоційного вигорання» та шляхи його попередження.
11. Правила деонтології і субординації у медичному середовищі.
12. Особливості спілкування в медичному середовищі.
13. Психологічні особливості етапів діагностичного процесу.
14. Основні принципи спілкування лікаря з пацієнтами дитячого віку та їх родичами.
15. Конфлікти в медичному середовищі, способи вирішення та попередження.
16. Психосоматичний підхід як принцип лікувальної діяльності (історичний аспект).
17. Теорії психосоматичних взаємовідношень.
18. Механізми психологічного захисту особистості, їх визначення та значимість.
19. Копінг-стратегії особистості, їх визначення та значимість.
20. Принципи профілактики психосоматичних розладів.
21. Особливості психології хворих дітей та людей похилого віку.
22. Синдром Мюнхгаузена: діагностика та попередження.
23. Вплив на психіку людини вроджених та набутих фізичних дефектів.
24. Залежності харчової поведінки.
25. Профілактика суїцидів.

26. Психодинамічна характеристика онкологічної патології та психологічні особливості хворих на екстрацеребральні пухлини.
27. «Телефони довіри».
28. Евтаназія: сучасні перспективи.
29. Психогігієна праці медичного працівника.
30. Роль лікаря-педіатра в профілактиці нозопсихологічних проявів.
31. Психологічна та соціальна реабілітація осіб, які стали інвалідами під час проходження військової служби, та інших осіб, які постраждали під час виконання обов'язків військової служби (службових обов'язків) в Україні.
32. Основні сучасні методи психотерапії, їх використання.
33. Психологічна допомога у кризових періодах.

Завдання для самостійної роботи.

Передбачається вивчення додаткових запитань для самостійного опрацювання, які не входять до плану аудиторних занять і забезпечують поглиблене вивчення студентами тем в процесі підготовки до практичних занять:

1. Загальна характеристика пізнавальних психічних процесів. Розвиток пізнання у дитячому віці.
2. Увага, види уваги, їх характеристика. Особливості процесів уваги у дітей.
3. Властивості уваги.
4. Поняття про відчуття. Основні властивості відчуттів.
5. Чутливість, пороги чутливості.
6. Класифікація видів відчуттів. Больові відчуття.
7. Індивідуальні особливості відчуттів.
8. Поняття про сприймання. Відчуття та сприймання.
9. Характеристика основних властивостей сприймання.
10. Види сприймання.
11. Поняття про ілюзії та галюцинації. Особливості ілюзорного сприйняття у дітей.
12. Індивідуальні відмінності сприймання, їх діагностика.
13. Відчуття та сприймання в професійній діяльності лікаря.
14. Психологічні теорії пам'яті, мислення та емоцій.
15. Поняття про пам'ять. Характеристика основних процесів пам'яті.
16. Класифікація видів пам'яті та їх взаємозв'язок.
17. Сислове і механічне запам'ятовування та їх місце і роль у засвоєнні знань.
18. Відтворення, його види і роль у процесах засвоєння та збереження знань.
19. Умови ефективного запам'ятовування, збереження і відтворення інформації.
20. Забування, його причини і способи боротьби з ним.

21. Асоціація, її види.
22. Індивідуальні відмінності пам'яті.
23. Пам'ять в професійній діяльності лікаря.
24. Мислення як вища форма пізнавальної діяльності людини. Розуміння його специфіки у порівнянні з безпосереднім чуттєвим відображенням.
25. Розумові операції як основні механізми мислення, їх характеристика.
26. Класифікація видів мислення.
27. Логічні форми мислення.
28. Індивідуальні відмінності мислення. Прояв інтелектуальних здібностей у професійній діяльності лікаря.
29. Зв'язок мислення та мовлення.
30. Інтелект: основні підходи до розуміння.
31. Поняття про уяву та її своєрідність як пізнавального процесу.
32. Класифікація видів уяви, їх характеристика. Мрія як особливий вид уяви.
33. Прийоми створення образів уяви.
34. Уява і особистість. Уява в професійній діяльності лікаря.
35. Загальна характеристика емоційно-вольової сфери. Поняття про емоції та почуття.
36. Вираження емоцій та почуттів. Форми переживання емоцій та почуттів.
37. Стрес. Стрес фізіологічний і психологічний.
38. Види емоцій. Види почуттів. Вищі почуття.
39. Основні параметри емоційного процесу.
40. Емоції і здоров'я людини. Роль емоційних станів у регуляції поведінки та діяльності людини.
41. Поняття про волю. Психологічні теорії волі.
42. Різновиди вольових дій. Структура і механізми вольової дії.
43. Поняття про вольове зусилля та силу волі. Безвілля та його причини.
44. Основні вольові якості особистості, їх формування. Вольові якості лікаря та їх значення в професійній діяльності.
45. Поняття про темперамент, його роль у психічному розвитку людини та в діяльності лікаря.
46. Основні властивості темпераменту. Фізіологічні основи темпераменту.
47. Теорії темпераменту.
48. Типи темпераментів, їх психологічна характеристика та діагностика.
49. Поняття про характер, його зв'язок із темпераментом. Фізіологічні основи характеру.
50. Структура характеру. Класифікація рис характеру.
51. Типове та індивідуальне в характері. Акцентуації характеру.
52. Формування характеру. Характер та індивідуальність людини. Характер і професійна діяльність лікаря.
53. Різновиди реакції особистості на хворобу.
54. Нозогенії
55. Принципи класифікацій психосоматичних розладів
56. Основні теорії психосоматичних розладів. Психосоматичні розлади у дітей.

57. Масковані депресії: клініка, діагностика, наслідки.
58. Психологічні зміни при захворюваннях серцево-судинної системи.
59. Психологічні зміни при захворюваннях бронхів та легень.
60. Зміни при захворюваннях травного тракту.
61. Психологічні особливості хворих при інфекційних захворюваннях, туберкульозі, СНІДу.
62. Психологічні особливості хворих при ендокринних, нервових та психічних захворюваннях.
63. Психологічні особливості жінок у період вагітності та родів.
64. Особливості психології хворих дітей та людей похилого віку.
65. Психологічні особливості хворих в хірургічному стаціонарі в до-і післяопераційному періоді, в ортопедії і травматології.
66. Психологічні особливості хворих в стоматології, офтальмології, отоларингології.
67. Психологічні особливості хворих з онкологічною патологією.
68. Вплив на психіку людини вроджених та набутих фізичних дефектів.
69. Девіантна поведінка в різних вікових групах
70. Аддиктивна поведінка.
71. Особливості суїцидальної поведінки у хворих на соматичну патологію та при хімічних аддикціях. Особливості суїцидальної поведінки у дітей
72. Психологічні аспекти умирання та смерті.
73. Поняття «психогігієна» та «психопрофілактика».
74. Психогігієна праці медичного працівника.
75. Принципи психопрофілактики праці, навчання, побуту, сім'ї і сексуальних відносин.
76. Реабілітація соціальна та професійна, її основні розділи. Психологічна реабілітація дітей.
77. Психологічна та соціальна реабілітація осіб, які стали інвалідами під час війни в Україні.
78. Показання та протипоказання для проведення окремих методів психотерапії. Особливості проведення психотерапевтичних втручань в дитячому віці
79. Психологічне консультування. Особливості консультування дітей.
80. Психологічна допомога у кризових періодах. Особливості надання психологічної допомоги дітям.

Рекомендована література:

Базова:

1. Ільїна Н.М. Клінічна психологія: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2020. 163 с.
2. Медична психологія: підручник для студ. мед. вищ. навч. закл. Т1. : Загальна медична психологія / за ред Г.Я.Пилягіної [Пилягіна Г.Я., Хаустова О.О., Чабан О.С., Аймедов К.В., Асєєва Ю.О.]. - Вінниця : Нова Книга, 2020. - 288 с.
3. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування / Губенко І.Я., Карнацька О.С., Шевченко О.Т. – «Знання». 2021. – 312с

4. Основи медичного права. Альбом схем : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. О. Грін. – Ужгород : ФОП Сабов А. М., 2020. – 377 с.
5. General and medical psychology / Загальна і медична психологія : textbook / О. О. Lazurenko, O. Yu. Tabachnikov. – 2nd ed. suppl. – Kyiv : Book-plus, 2020. – 232 p.

Допоміжна:

1. Вітенко І.С. Медична психологія: Підручник / І.С.Вітенко. - К.: Здоров'я, 2007.
2. Вітенко І.С. Сімейна медицина. Психологічні аспекти діагностики, профілактики і лікування хворих / І.С. Вітенко, О.О. Чабан, О.О. Бусло - Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. - 187с
3. Загальна та медична психологія (практикум) /Під заг. ред. проф. І.Д.Спіріної, проф. І.С.Вітенка. - Дніпропетровськ, АРТ ПРЕС, 2002. 176 с.
4. Медична психологія. Навчальний посібник, рекомендованою МОНУ для студентів ВНЗ / Пшук Н.Г., Маркова М.В., Кондратюк А.І., Стукан Л.В. - Вінниця, 2010. - 136с.
5. Медична психологія: Підручник / С. Д. Максименко, Я. В. Цехмістер, І. А. Коваль, К. С. Максименко; за загальною ред. С. Д. Максименка. – 2-е вид. – К. : Слово, 2014. – 516 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія. Навчальний посібник: видання 3є, перероблене та доповнене/ С.Д. Максименко. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 272 с.